

Іванна Щербай
лаборантка кафедри
Навчально-наукового інституту
права, психології та інноваційної освіти
Національного університету “Львівська політехніка”,
ivashkakaktys@gmail.com

ПРИНЦИПИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ, ЇЇ ГІДНОСТІ

<http://doi.org/10.23939/law2021.30.116>

© Щербай І., 2021

Методологічні засади дослідження людської гідності в реалізації прав і свобод людини криються в об’єктивних законах природи й суспільства, об’єктивних закономірностях дійсності. Основний зміст цих об’єктивних законів полягає у методологічних характеристиках людської гідності, які впливають із природних закономірностей розвитку людини.

Загалом методологія людської гідності полягає, на мою думку, в ортологічних, екзистенціальних, трансцендентальних установках із використанням міждисциплінарних методів та методики реалізації (дотримання, виконання, використання, застосування) прав і свобод.

Дотримання, виконання, використання та застосування відіграють важливу роль у нашому повсякденному житті, адже ми стикаємось з ними щодня та користуємось ними, самі цього не усвідомлюючи.

До основних методологічних принципів дослідження людської гідності належать: принцип об’єктивності, принцип детермінізму, принцип взаємозв’язку і взаємодії, принцип розвитку, зв’язок внутрішнього світу людини з її культурологічною діяльністю, віднаходження людиною себе самої, буттєвість, еволюційність тощо.

Людська гідність ґрунтується також на принципі взаємозв’язку та взаємодії. Йдеться про взаємний зв’язок людини із Всесвітом, залежність людини від природних явищ і взаємодії людини і світу з обох сторін стосовно один одного. Між людиною і світом існує соціальна взаємодія, яка визначає ступінь людської гідності.

Ключові слова: людська гідність; духовна екзистенція; методологічні засади.

Постановка проблеми. Інструментарій методики дослідження людської гідності враховує те, що людина має трансцендентальний характер. Адже вона більше тяжіє до духовної особи, яка свою фізичність використовує як додаток.

Аналіз дослідження проблеми. Це питання досліджували немало науковців та відомих людей, серед них: С. Сливка, В. Ортинський, А. Романова, А. Столяренко, Я. Бугерко.

Мета полягає у тому, щоб дослідити принципи та методи дослідження прав і свобод людини та її гідності.

Виклад основного матеріалу. Діяльність людини здійснюється за певними установками з використанням певних методів, підходів, засобів, прийомів, які людині пропонують або вона сама їх вибирає, щоб забезпечити собі гідне місце в суспільстві. Але ці методи ще й треба застосувати до вибраних установок так, щоб не порушити закономірної процедури. Інакше кажучи, повинна існувати певна методологічна методика. Взнявши за основу філософсько-правові підходи до методології [1, с. 10–22], сформулюємо власну дефініцію.

Вважаємо, що зазначені установки є антропологічними, навіть метаантропологічними, які всебічно зорієнтовують людину на вибір методологічних шляхів. Важливо зауважити, що кожен методологічний шлях повинен бути онтологічним, оскільки неонтологічні установки ведуть у бік зла, порушення гармонії Всесвіту.

Міждисциплінарні методи дослідження людської гідності можна запозичити з різних наук, зокрема антропології, метаантропології, філософії, релігії, біології, медицини, психології, педагогіки, соціології, культурології, етнографії тощо.

У науковій літературі зазначають, що, організовуючи дослідження, потрібно оптимально поєднувати комплекс методів, дбаючи, щоб таке поєднання забезпечило отримання різнобічних відомостей про розвиток особистості чи колективу. Використовувані методи повинні забезпечити одночасне вивчення діяльності, спілкування та інформованості особистості. Водночас вони мають відображати динаміку розвитку окремих якостей впродовж усього процесу дослідження, забезпечити постійне отримання відомостей про об'єкт дослідження із якнайбільшої кількості джерел, що дасть змогу аналізувати не тільки перебіг процесу, а й умови, в яких він відбувається [2, с. 27]. Дослідження людської гідності є складним і довготривалим, воно утруднене передусім тим, що людина досліджує людину, тому оцінки суб'єктивні.

У методологічній методиці застосовуються педагогічні здобутки. Зокрема, В. Ортинський вважає, що методика враховує специфічні особливі закономірності навчання (у нашому випадку – дослідження), накопичує технологічний інструментарій, що допомагає оптимальними методами і засобами засвоювати зміст тієї або іншої дисципліни (у нашому випадку – людської характеристики), оволодівати досвідом предметної діяльності, оцінними відносинами [3, с. 9].

Духовність людини (за словами О. Мєня) – це все те, що відрізняє людину від тварини. Духовна людина завжди готова послужити тому, хто потребує, терплячому, погордженому, скривдженому. Бог любить бідного не тому, що він бідний, а тому що несправедливо покривджений. Духовність – це збереження моральних і духовних традицій предків, це відкритість до трансцендентного [4, с. 135–136]. Тільки з поняття духовності впливає різноплановість методики.

Отже, методологія (від гр. – дорога, шлях, теорія, вчення) – це теорія пізнання, дослідження, інтерпретації наукового підходу до вирішення прикладних проблем [5, с. 25]. Розглянувши поняття та значення установок, методів і методики, доцільно зупинитись на принципах пізнання людської гідності.

До основних методологічних принципів дослідження людської гідності належать: принцип об'єктивності, принцип детермінізму, принцип взаємозв'язку і взаємодії, принцип розвитку, зв'язок внутрішнього світу людини з її культурологічною діяльністю, віднаходження людиною себе самої, буттєвість, еволюційність тощо.

Принцип методологічної об'єктивності, на нашу думку, полягає у тому, що людина реалізує ціннісне ставлення до життєдіяльного обов'язку, до об'єктивної реальності, де відображається тільки те, що справді належить їй, тобто факти, закономірності й механізми. Методологічна об'єктивність відображає не тільки реальні дії людини, а і її почуття, думки і навіть пристрасті, хоча вони не належать до онтологічних. Принцип об'єктивності не тільки характеризує зміст буття людської гідності, а й впливає на методологічні установки та методику в процесі її розроблення із вказанням певної послідовності. Тобто це об'єктивна реальність реалізації цього принципу.

Методологічний принцип детермінізму (від лат. – обмежую, визначаю), як нам видається, впливає з того, що конкретна людська гідність стверджує об'єктивну закономірність і причинну зумовленість досягнення саме таких людських якостей. Фактично цей принцип є казуальним, він відображає причинно-наслідкові зв'язки, які об'єктивно існують у світі. Крім того, виявляються причини тих чи інших методологічних явищ та їхні наслідки. Встановлення причин набуття тих чи інших прав і свобод людини як основних чинників гідності є важливою умовою методологічної тактики і стратегії. Йдеться про реалізацію людиною своїх обов'язків та збереження в цілісності своєї гідності. У разі порушення цієї цілісності потрібно знайти причини.

Людська гідність ґрунтується також на принципі взаємозв'язку та взаємодії. Йдеться про взаємний зв'язок людини із Всесвітом, залежність людини від природних явищ і взаємодії людини і світу з обох сторін стосовно один одного. Між людиною і світом існує соціальна взаємодія, яка визначає ступінь людської гідності.

Під соціальною взаємодією вчені розуміють процес безпосереднього чи опосередкованого впливу соціальних об'єктів один на одного, у якому сторони, що взаємодіють, пов'язані циклічною причинною залежністю. Соціальна взаємодія як вид зв'язку являє собою інтегрованість дій, функціональну координацію їхніх наслідків, тобто систему дій. Взаємодія, що виникає із спільної участі об'єктів у складній, рухомій сітці соціальних відносин, задає способи реалізації спільної діяльності, будучи основою суспільної солідарності [6, с. 993]. Розглядуваний принцип впливає з факту існування досліджуваних явищ в оточенні інших, з якими вони перебувають у певних відносинах, що характеризуються взаємовпливом. Якщо досліджуване явище потрапляє в іншу систему взаємовідносин, то і воно змінюється під новими впливами, і у певний спосіб змінює цю систему. У науці використовується теорія систем, яка розглядає певну групу явищ чи об'єктів, які перебувають у сітці стійких взаємозв'язків, у ролі елементів єдиного структурного комплексу, що функціонує як ціле, тобто як система. Системні властивості цілого, які виникають при цьому, справляють зворотний вплив на елементи, процеси, які відбуваються всередині системи [5, с. 27].

Людина протягом життя перебуває у різноманітних системах: освіти, науки, культури, виробництва тощо. Завдяки принципу взаємозв'язку і взаємодії людська гідність у цих та інших системах зберігає цілісність, хоча й зазнає змін. Ці зміни бувають позитивними і негативними. Негативні зміни в людській гідності виправляються за допомогою інших методологічних принципів, зокрема принципу розвитку.

Для методології людської гідності принцип розвитку важливий тим, що онтологічним завданням передбачено процес переходу людини з однієї системи (стану) в іншу, але досконалішу. У такий спосіб здійснюється розвій творчості, піднесення культурологічних здобутків людини до стану загальнолюдських цінностей.

Принцип розвитку, який відображає факт постійних змін в навколишньому світі і людях. Досліджувані різноманітні явища потрібно розглядати як зріз на шляху неперервної їх зміни із певними тенденціями, спрямованими з минулого в майбутнє. Важливо розкрити тенденції та зрозуміти їхні рушії, знайти за необхідності способи змін [5, с. 27]. Без принципу розвитку неможливо формувати методологію дослідження людської гідності. Адже потрібно виділити гідні характеристики людини в динаміці. Оцінка людських якостей у цих випадках більше наближатиметься до об'єктивності.

Беручи до уваги принцип взаємозв'язку і взаємодії, а також принцип розвитку, можна вивести такий методологічний принцип, як зв'язок внутрішнього світу людини з її культурологічною діяльністю. Методологічний зміст цього принципу полягає у тому, що зовнішня діяльність людини, її наслідки мають екзистенціальне відображення, відбиток. За результатами творчості людини можна певною мірою дослідити прояви елементів людської гідності в час праці над продуктом. А взявши для аналізу максимальну кількість здобутків людини, можна з більшою ймовірністю оцінити людську гідність автора продукту.

Дослідження методології людської гідності здійснюється, на нашу думку, також і на основі принципу віднаходження людиною себе самої. Адже під час життєдіяльності людина часто забуває про свої онтологічні обов'язки, про те, що вона передусім духовна, а не фізична особа. Знаходити себе в соціумі людина повинна часто. Задаючи собі такі запитання, як “що я роблю для ближнього?”, “яка користь від мене суспільству, державі?” тощо, людина реалізовує й інший принцип – принцип буттєвості.

Інтелігібельна та сенсигбельна діяльність людини формує реальну її буттєвість як методологічний принцип дослідження гідності. Принцип буттєвості впливає із духовної екзистенції.

Під духовною екзистенцією дослідники розуміють спосіб одухотвореного існування (самобуття) на засадах внутрішньої свободи, відповідальності, осмисленої активності, що дає змогу прогнозувати та конструювати власне майбутнє у співпричетності до Універсуму. У підсумку утворюється духовна реальність людини як суб'єктивоване відчуття єдності з трансцендентним Сущим [7, с. 69]. Духовна екзистенція є утверджувальним чинником того, що людина перебуває у стані буттєвості. І навіть більше, здійснюючи методологічний аналіз гідності за допомогою духовної екзистенції (інтелігібельної та сенсигбельної діяльності), можна оцінити ступінь гідності людини. Адже гідність людини має розумові, почуттєві та фізичні прояви, які повинні мати онтологічну, буттєвісну характеристику.

Методологія дослідження людської гідності формується на принципі еволюційності. Звичайно, еволюційність доцільно поєднувати з історичністю, архетипами культур галузі людинознавства, обґрунтуванням людської гідності.

Поняття людської гідності (як і будь-які поняття) зазнають змін у процесі еволюції. Один історичний період характеризувався одними людськими гідностями, другий – іншими тощо. Але зміна гідностей потребує перевірки на онтологічність. Навіть природна еволюція може в деяких випадках відходити від онтологічних принципів. Необхідно звернути увагу на буттєвий досвід, який є принципово важливим у людській гідності.

Висновки. Методологічні засади дослідження людської гідності в реалізації прав і свобод людини мають свої установки, методи, методіку та принципи. Цей методологічний інструментарій потребує ордологічного, екзистенціального, трансцендентального дослідження. У такій методологічній єдності дослідження має загальнолюдську цінність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сливка С. С., Романова А. С. (2018). *Філософія права: навч. посіб.* Вид. 3-тє, переробл. і допов. Львів: Ліга-Прес. 316 с.
2. Фіцула М. М. (2009). *Педагогіка: навч. посіб.* 3-тє вид., стер. К.: Академвидав. .500 с.
3. Ортинський В. Л. (2017). *Педагогіка вищої школи: підручник.* Львів: Вид-во Львівської політехніки. 500 с.
4. Кислашко О. П., Сіданіч У. Л. (2017). *Християнські чесноти особистості: навч. посіб.* К.: Духовна вісь. 448 с.
5. Столяренко А. М. (2000). *Юридическая педагогика 6 курс лекций.* М.: Экмос. 496 с.
6. *Всемирная энциклопедия: философия* (2001). Гл. науч. ред. и сост. А. А. Грицанов. М.: Аст, Минск: Харвест, Современный литератор. 1312 с.
7. Бугерко Я. (2017). Буттєвість духовності в оптиці методологічного аналізу. *Психологія і суспільство.* № 1 (67). С. 62–72.

REFERENCES

1. Sliyva S. S., Romanova A. S. (2018). *Filosofiya prava* [Philosophy of law]: navch. posib. Vyd. 3, pererobl. i dopov. Lviv: Liga-Pres. 316 p.
2. Ficzula M. M. (2009). *Pedagogika* [Pedagogy]: navch. posib. 3-tye vyd., ster. Kyiv: Akademydav. 500 p.

3. Ortynskij V. L. (2017). *Pedagogika vyshhoyi shkoly*: [Pedagogy of high school] pidruchnyk. Lviv: Vyd-vo Lvivskoyi politexniki. 500 p.
4. Kyslashko O. P., Sidanich U. L. (2017). *Hrystyyanski chesnoty osobystosti* [Christian virtues of personality]: navch. posib. K.: Duxovna vis. 448 p.
5. Stolyarenko A. M. (2000). *Yurydycheskaya pedagogyka* [Legal pedagogy]. 6 kurs lekcyj. M.: Ekmos. 496 p.
6. *Vsemyrnaya encyklopedyya: fylosofyya* (2001). [World Encyclopedia: Philosophy]/ gl. nauch. red. y sost. A. A. Gryczanov. M.: Ast, Mynsk: Xarvest, Sovremenni lyterator. 1312 p.
7. Bugerko Ya. (2017). *Buttyevist duxovnosti v optyци metodologichnogo analizu* [The existence of spirituality in the optics of methodological analysis]. *Psyhologiya i suspilstvo*. 1 (67). P. 62–72.

Дата надходження: 24.03.2021 р.

Ivanna Shcherbai

Institute of Jurisprudence and Psychology at
Lviv Polytechnic National University,
Higher education laboratory assistant

PRINCIPLES AND METHODS OF RESEARCH OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS OF HIS DIGNITY

The methodological principles of the study of human dignity in the realization of human rights and freedoms lie in the objective laws of nature and society, the objective laws of capacity. The main content in these objective laws is the methodological characteristics of human dignity. These methodological characteristics follow from the natural laws of human development.

In general, the methodology of human dignity can, in my opinion, in ordological, existential, transcendent institutions using interdisciplinary methods and techniques of realization (before the implementation, execution, use, application) of rights and freedoms.

Before use, execution, use and application play an important role in our universal life, if we meet every day and can not communicate them.

The main methodological principles of the study of human dignity include: the principle of objectivity, the principle of determinism, the principle of interconnection and interaction, the principle of development, the connection of the inner world of man with his culturological activity, finding himself, being, evolutionary, and so on.

Human dignity is also based on the principle of interconnectedness and interaction. It is about the relationship of man with the universe, the dependence of man on natural phenomena and the interaction of man and the world on both sides in relation to each other. There is a social interaction between man and the world, which determines the degree of human dignity.

Key words: human dignity; spiritual existence; methodological principles.